

V. MİLLETLERARASI ŞEHİR TARİHİ YAZARLARI KONGRESİ

ÇOK DİLLİ, ÇOK KÜLTÜRLÜ ŞEHİRLER

TÜRKİYE
YAZARLAR BİRLİĞİ
WRITERS UNION OF TURKEY

Sümer 1 Sk. 11/5
Kızılay-Ankara

0 312 232 05 71-72
www.tyb.org.tr
tyb@tyb.org.tr

Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları - 106

Toplantı Metinleri - 33

İSBN: 978-605-7912-15-2

Ağustos, 2021

Editörler:

Ömer BOZKURT

Mehmet TUĞRUL

Yahya AYDIN

Tasarım: Tuğba GÖNÜLAL

V. MİLLETLERARASI ŞEHİR TARİHİ YAZARLARI KONGRESİ

ÇOK DİLLİ, ÇOK KÜLTÜRLÜ ŞEHİRLER

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

2020
MARDİN

KURULLAR

KAZIM ARICAN (ASBÜ REKTÖRÜ VE TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ BAŞKANI)

MAHMUT SEMPOZYUM ONURSAL BAŞKANLARI

DR. MEHMET DOĞAN (TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ ŞEREF BAŞKANI)

PROF. DR. İBRAHİM ÖZCOŞAR (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ)

PROF. DR. MUSA DEMİRTAŞ (MARDİN VALİSİ)

DÜZENLEME KURULU

PROF. DR. ÖMER BOZKURT (KOORDİNATÖR, MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

İBRAHİM ULVI YAVUZ (KOORDİNATÖR, TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ)

DOÇ. DR. MUHAMMET ENES KALA (KOORDİNATÖR, ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

DR. ÖĞR. ÜYESİNURİ SALIK (KOORDİNATÖR, ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

DR. MEHMET TUĞRUL (KOORDİNATÖR, ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

HACI MAHMUT ERDEMİR (KOORDİNATÖR, TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ)

ARŞ. GÖR. MAŞALLAH NAR (KOORDİNATÖR, ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

DOÇ. DR. MEHMET İŞİK (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DR. ÖĞR. ÜYESİ EMRE AŞILIOĞLU (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DR. ÖĞR. ÜYESİ YILMAZ ÖZDİL (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

ÖĞR. GÖR. DR. YAHYA AYDIN (ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

ÖĞR. GÖR. TARIK DEMİR (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

ÖĞR. GÖR. FERHAT DEMİRALP (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

ÖĞR. GÖR. FATİH AĞALDAY (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

ARŞ. GÖR. KANSU ÖZDEN (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

ARŞ. GÖR. EBUBEKİR PILATIN (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

ARŞ. GÖR. FATİMA TURGUT (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

BİLİM KURULU

DR. MEHMET DOĞAN (TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ ONURSAL BAŞKANI)

PROF. DR. BAYRAM ALI ÇETİNKAYA (İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. İBRAHİM ÖZCOŞAR (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. MUSA KAZIM ARICAN (ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. İBRAHİM AYDINLI (ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. MUHAMMET HEKİMOĞLU (ATATÜRK KÜLTÜR DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU BAŞKANI)

PROF. DR. HÜSEYİN SARIOĞLU (İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. OSMAN GÜMÜŞÇÜ (ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. MEHMET NESİM DORU (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. RAHMAN ADEMI (ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. ALI OSMAN KURT (ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. HASAN YÜCEL BAŞDEMİR (ANKARA ÜNİVERSİTESİ)

PROF. DR. BEYHAN KANTER (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DOÇ. DR. YÜKSEL ÖZGEN (ATATÜRK KÜLTÜR DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU BAŐKAN YARDIMCISI)

DOÇ. DR. BİLAL ÇAKICI (ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ TEŐKİLATI GENEL SEKRETER YARDIMCISI)

DOÇ. DR. FERİDUN BILGIN (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DOÇ. DR. ZİYA POLAT (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DOÇ. DR. BİRGÜL BOZKURT (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DOÇ. DR. EVİNDAR YEŞİLBAŞ (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DR. ÖĞR. ÜYESİ FASİH DİNÇ (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DR. ÖĞR. ÜYESİ CANER YELBAŞI (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET CEYLAN (MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ)

İçindekiler

KURULLAR	6
İÇİNDEKİLER.....	9
KONGRE PROGRAMI.....	11
ÖNSÖZ	15
“Çok Dillilik, Çok Kültürlülük Şehir İçin Bir Zenginliktir”	18
ALBERT GABRİEL’İN TÜRKİYE’DE ŞEHİR TARİHİ ÇALIŞMALARINA KARKISI- Şükrü KARATEPE	21
İSLAM/OSMANLI ŞEHİRİ BAĞLAMINDA MODERN ŞEHİR TEORİLERİNİN ÇÖKÜŞÜ - İbrahim ÖZCOŞAR.....	22
MEDENİYETİN BEŞİĞİ ŞEHİR - Suphi SAATÇİ	23
DÜŞÜNEN ŞEHİR VE BİR ŞEHİR NASIL DÜŞÜNÜR? MEKANİK KENTLERDEN DÜŞÜNEN ŞEHİRLERE TURGUT CANSEVER’DE ŞEHİRİN MÜTEAL BAĞLAMINI - Dursun Çiçek	24
YAŞAYAN PORTRELER ÜZERİNDEN TARİHİ ŞEHİRLERİ OKUMA DENEMESİ’SİZSİZ BU ŞEHİRLER KAÇ PARA EDER LO!’ - Fahri TUNA	25
TÜRK-İSLÂM ŞEHİRLERİNİN KÜLTÜREL DOKUSU - Deniz POLATER	26
ÜSKÜDAR ANTİKACILAR ÇARŞISI’NDAN KENTİN DÖNÜŞÜMÜNÜ ANLAMAK - Enes TAŞ	27
MARDİN’İN KADİM DEĞER VE İMKÂNLARININ MO(DER)NİZMLE İMTHANI- Mustafa ORÇAN	28
SAMSUN MATBUATINDA ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK - Orçun AYDOĞDU	29
ÇOK KÜLTÜRLÜLÜĞÜ YENİDEN DÜŞÜNMEK: LEİCESTER ÖRNEĞİ - Yahya AYDIN	30
BİR KENTİN ÖYKÜSÜ: KAFAMDAN BİR TUHAFLIK- Hanife Nalan GENÇ	31
HÜSEYİN ATLANOY’UN ŞİİRLERİNDE KENTİN GÖRÜNÜMÜ - Erdem DÖNMEZ	32
D. MEHMET DOĞAN’IN ŞEHİR TELAKKİSİNDEN ŞEHRE BAKMAK - Muhammet Enes KALA	33

OSMANLIDAN CUMHURİYETE İLK BİLİMSEL ŞEHİR TARİHİ ÇALIŞMALARI: TARİH-İ OSMÂNİ ENCÜMENİ MECMUASI BAĞLAMINDA BİR ARAŞTIRMA - Selami KURT	34
GEÇ ANTİK ÇAĞ'DA ANADOLU KENTLERİNDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM - Talat KOÇAK	35
TÜRK İSKAN SİSTEMİ VEYA UC-FETİH-İSKAN DÖNGÜSÜ (X.-XVI. YÜZYIL) - Osman GÜMÜŞÇÜ	36
SULTAN HÜSEYİN BAYKARA DÖNEMİNDE İNŞA EDİLEN MEZAR-I ŞERİF ŞEHRİNİN TARİHİ - Arazgül REJEPOVA	37
ORTA ÇAĞ ANADOLU TÜRK ŞEHİR TARİHİNDEN BİR KESİT: SOSYAL HAYAT, MEKÂN VE MABED BAĞLAMINDA AFYONKARAHİSAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME - Selim KAYA & Fatma Gülşen KOÇAK	38
MERHUM ALİYA İZETBEGOVİÇ'İN DOĞDUĞU YUKARI AZİZİYE'NİN K LUŞU - Rahman ADEMİ	39
ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE SAVUR'DA AİLE VE YAŞAM (M.1900-1907) - Edip ÖZKAN	40
DİYARBAKIR ÖRNEĞİNDE ŞEHİR TARİHİ YAZARLIĞI VE GEZİ REHBERİ ELEŞTİRİSİ - Mehmet Ali ABAKAY	41
MOSTAR VAKIFLARININ SOSYAL BOYUTLARI - Mehmet TUĞRUL	42
BURSA MECMUASI DERGİSİ VE BURSA'DA EDEBÎ-KÜLTÜREL MUHİT- Yakup ÖZTÜRK	43
KLASİK TÜRK ŞİİRİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI ŞEHİR VE MİMARİSİ - Mustafa Uğur KARADENİZ	44
REYHANİ, ORYANTALLEŞMİŞ ZEYBEKTİR - AYTEN DİRİER	45
BATIK HAZİNE MARDİN HALK KÜLTÜRÜ: BATIL İNANÇLAR - Şekip YURTAŞER & Cemil İNAN	46
MODERNLEŞME DÖNEMİ OSMANLISINDA BİR ULEMA AİLESİ: HAKİZÂDE AİLESİ - Sıraç AKTÜRK	47
SANATIN DİLE DÖNÜŞMESİ: DEİDO'NUN CANAVARI - Cihan AKTAŞ	48
TÜRK CUMHURİYETLERİ BANKNOTLARINDA TARİHİ ŞEHİRLER MİMARLIK ESERLERİ- Kemal ÖZKURT	49

KONGRE PROGRAMI

5. MİLLETLERARASI ŞEHİR TARİHİ YAZARLARI KONGRESİ

MARDİN, 26-28 KASIM 2020

1. Gün: 26 Kasım 2020, Perşembe

09.30-10.45 Açılış Konuşmaları

- Prof. Dr. Ömer Bozkurt (Sempozyum Kurulu Adına)
- D. Mehmet Doğan (Türkiye Yazarlar Birliği Şeref Başkanı)
- Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan (ASBÜ Rektörü ve Türkiye Yazarlar Birliği Başkanı)
- Prof. Dr. İbrahim Özcoşar (Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü)
- Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu (Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı)

10.45-11.00 Kahve Arası

11.00-12.15 Açılış Oturumu

Oturum Başkanı: D. Mehmet Doğan (TYB Şeref Başkanı)

- Prof. Dr. Şükrü Karatepe (Cumhurbaşkanı Başdanışmanı)
- Prof. Dr. İbrahim Özcoşar (Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü)
- Prof. Dr. Suphi Saatçi (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

12.15-13.30 Öğle Yemeği

13.30-14.45 1. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ömer Bozkurt

- Prof. Dr. Rahman Ademi / Merhum Aliya İzetbegoviç'in Doğduğu Yukarı Aziziye'nin Kuruluşu
- Prof. Dr. Osman Gümüştü / Türk İskân Sistemi veya Uc-Fetih-İskan Döngüsü (X.-XVI. Yüzyıl)
- Doç. Dr. Yüksel Özgen / Bir Şehir Arşivi Örneği: Çankırı Doktor Rıfkı Kamil Urgan Arşivi
- Dr. Mehmet Tuğrul / Mostar Vakıflarının Sosyal Boyutları

14.45-15.00 Kahve Arası

15.00-16.15 2. Oturum

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Caner Yelbaşı

- Prof. Dr. Mustafa Orçan / Mardin'in Kadim Değer ve İmkânlarının Mo(der)nizmle İmtihani

V. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi

- Doç. Dr. Kemal Özkurt / Türk Cumhuriyetleri Banknotlarında Şehirler ve Mimarlık Eserleri
- Dr. Yahya Aydın / Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek: İngiltere, Leicester Örneği
- Öğr. Gör. Edip Özkan / Şehir, Yaşam ve Ekonomi Açısından Savur (233 nolu Şeriyeye Sicili Bağlamında)

16.15-16.30 Kahve Arası

16.30-17.45 3. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Vahap Özpolat

- Dursun Çiçek / Düşünen Şehirler ve Bir Şehir Nasıl Düşünür?
- Enes Taş / Üsküdar Antikacılar Çarşısı'ndan Kentin Dönüşümünü Anlamak
- Ali Kılıcı / Mardin'de Bir Artuklu Kitabesi
- Orçun Aydoğdu / Samsun Matbuatında Çok Kültürlülük

2. Gün: 27 Kasım 2020, Cuma

09.00-10.15 4. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Beyhan Kanter

- Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uğur Karadeniz / Klasik Türk Şiiri Perspektifinden Osmanlı Şehir ve Mimarisi
- Doç. Dr. Yakup Öztürk / Bursa Mecmuası Dergisi ve Bursa'da Edebî-Kültürel Muhit
- Fahri Tuna / Yaşayan Portreler Üzerinden Tarihi Şehirleri Okuma Denemesi: 'Sizsiz Bu Şehirler Kaç Para Eder Lo!'
- Ayten Dirier / Reyhanî, Oryantalleşmiş Zeybektir

10.15-10.30 Kahve Arası

10.30-11.45 5. Oturum

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Abdurrahman Demirci

- Dr. Sıraç Akartürk / Modernleşme Dönemi Osmanlısında Bir Ulema Ailesi: Hakizâde Ailesi
- Cihan Aktaş / Deido'nun Canavarı: Kamerun'da Çok Dillilik Kültürü ve Gündelik Hayatı Nasıl Etkiliyor?
- Deniz Polater / Türk-İslâm Şehirlerinin Kültürel Dokusu

11.45-13.30 Öğle Yemeği

13.30-14.45 6. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

- Şekip Yurtaşer & Doç. Dr. Cemil İnan / Batık Hazine Mardin Halk Kültürü Batıl İnançlar
- Prof. Dr. Hanife Nalan Genç / Bir Kentin Öyküsü: Kafamda Bir Tuhafılık
- Prof. Dr. Ali Uzay Peker / Şehrin İhyası
- Mehmet Şimşek / 110 Yıllık Ötekinin Belleği... Süryani Harfli Tükçe Yazılmış Gazetelerde "Diyarbakır Şehri"
- Şekip Yurtaşer & Doç. Dr. Cemil İnan / Batık Hazine Mardin Halk Kültürü Batıl İnançlar

14.45-15.00 Kahve Arası

15.00-16.15 7. Oturum

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Nuri Salık

- Dr. Talat Koçak / Geç Antik Çağ'da Anadolu Kentlerinde Değişim ve Dönüşüm
- Doç. Dr. Selim Kaya & Fatma Gülşen Koçak / Ortaçağ Anadolu Türk Şehir Tarihinden Bir Kesit: Sosyal Hayat, Mekân ve Mabet Bağlamında Afyonkarahisar Üzerine Bir Değerlendirme
- Dr. Selami Kurt / Osmanlıdan Cumhuriyete İlk Bilimsel Şehir Tarihi Çalışmaları: Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası Bağlamında Bir Araştırma
- Arazgül Rejepova / Sultan Hüseyin Baykara Döneminde İnşa Edilen Mezar-ı Şerif Şehrinin Tarihi

16.15-16.30 Kahve Arası

16.30-17.45 8. Oturum

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Evindar Yeşilbaş

- Dr. Öğr. Üyesi Erdem Dönmez / Hüseyin Atlansoy'un Şiirlerinde Kentin Görünümü
- Mehmet Ali Abakay / Diyarbakır Örneğinde Şehir Tarihi Yazarlığı ve Gezi Rehberi Eleştirisi
- Levent Ertekin / Çok Sesli, Çok Kültürlü Şehir: Tire
- Doç. Dr. Muhammet Enes Kala / D. Mehmet Doğan'ın Şehir Telakkisinden Şehre Bakmak

Kapanış

ÖNSÖZ

İslam, bir inanç sistemi olmanın ötesinde, insanın var olduğu her yere temas eden, vaz' ettiği zinde ilkelerle hayatın bütün yönlerini ihata eden bir doktrindir. Bu kuşatıcı olgunluğun hayat imkânı bulduğu, başka bir tabirle akidenin mücessem hale geldiği en canlı sahne ise şehir kurumudur. Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretiyle beraber başlayan Müslüman şehrinin serüveni, dünyanın muhtelif coğrafyalarında kurulan ya da İslam ilkeleriyle yeniden tesis edilen şehirlerle büyük bir güç ve yaygınlık kazanmıştır. Medine'yi referans noktası olarak yükselen bu şehirler, maddi barınma ihtiyaçlarını temin eden soğuk bir mimari eserler manzumesinin ötesine geçerek, insanın fitratı gereği ihtiyaç duyduğu manevi ihtiyaçları da karşılayan bir yapı ve canlılıkta planlanmıştır.

Mescit her zaman bu örneklemin merkez noktasını oluşturmuş ve hayat, mabetlerin etrafında cereyan eden bir akış olarak kurgulanmıştır. İslam şehirlerinin en temel hususiyetlerinden biri de, farklı dil, inanç ve kimlikleri bünyesinde ihtiva edebilen bir esneklik ve zenginliğe sahip olmasıdır. İlk olarak Hz. Muhammed'in Medine vesikası ile başardığı, farklılıkları teminat altına alan toplumsal mutabakat fikri, onu takip eden dönemde kurulan Müslüman şehirleri için de referans noktası teşkil etmiştir. Muhtelif dil, din ve kültürlerin yaşama imkânı bulduğu, ilim, ticaret ya da diyanet gibi sebeplerle güven ve serbestlik içinde seyahat edilebilen bu şehir prototipi, Müslüman düşüncesinin her anlamda üretken ve ileri olduğu zirve noktasına çıkmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri durumundadır. Fakat ulusçuluk fikri, dünyanın diğer yerlerini olduğu gibi Müslüman coğrafyalarını da kasıp kavurmuş, bu durum Müslüman düşüncesinin etnik ve kültürel aidiyetleri bir çatışma motivasyonuna dönüştüren ulusçu fikirlere karşı mevzi kaybetmesine neden olmuştur.

Günümüz modern ve küresel dünyasında yerel ve farklı olanın yaşama mücadelesi verdiği, standartlaştırma ve tek tipleştirilmenin arttığı inkâr edilemez bir gerçekliktir. Bu durumun en bariz şekilde gözlemlenebildiği yer, gündelik hayat ve sosyal ilişkilerin tezahür mecrasını temsil eden şehirdir. Sanayi devrimiyle beraber kır nüfusunun dramatik bir düşüş yaşaması, şehirlerin modern ideolojilerin faşizan saldırılarına karşı verdiği çok kültürlü hüviyetini koruma mücadelesini daha büyük bir anlam ve önemi haiz hale getirmektedir. Günümüz şehirlerinin İslamofobi, ırkçılık ve tek tipleştirilmenin tahakkümüne teslim olmakla yüzleştirdiği böylesine kaotik bir ortamda, tarihin parlak sayfalarında yaşamaya devam eden geçmişin çok kimlikli şehirlerini mükerreren de olsa ele almak ve gündeme getirmek büyük bir gerekliliktir. Elbette hem dünya genelinde hem de Türkiye özelinde asli hususiyet ve zenginliklerini büyük ölçüde korumayı başarmış birçok şehir bulunmaktadır. Fakat bu durum şehirlerin

karşı karşıya olduğu mimari, içtimai ve kültürel varoluş tehditlerini görmezden gelmeye sebep olacak bir iyimserliği haklı kılmamaktadır. Bugünün şehirlerinin yaşadığı inanç, dil ve kültür eksenli sorunları anlamak ve bu problemlere tutarlı çözüm önerileri sunabilmek ancak ilmi kaygıların hâkim olduğu akademik faaliyetlerle mümkündür.

Bu yıl beşincisi Türkiye Yazarlar Birliği ve Mardin Artuklu Üniversitesi ortaklığında gerçekleşecek olan Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi, 12-14 Kasım 2020 tarihleri arasında Mardin Artuklu Üniversitesinin ev sahipliğinde çevrimiçi olarak yapılacaktır. Daha önce düzenlenmiş Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongrelerinde şehir-medeniyet, şehir-tarih ilişkisi, şehir ile insan, toplum, iktisat, edebiyat, sanat, coğrafya, din gibi kavramların etkileşimi ve ilişkilerini konu alan tebliğler sunulmuş ve bu tebliğlerin metinleri kitap olarak yayımlanmıştır. Diğer kongrelerden farklı olarak bu kongrede şehir Çok Kültürlülük teması ışığında farklı boyut ve veçheleriyle ele alınacaktır.

EDİTÖRLER

“Çok Dillilik, Çok Kültürlülük Şehir İçin Bir Zenginliktir”

5. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi “Çok Dilli, Çok Kültürlü Şehirler” alt başlığı ile; 26-27 Kasım 2020 tarihlerinde gerçekleştirildi.

Türkiye Yazarlar Birliği ve Mardin Artuklu Üniversitesi işbirliğiyle düzenlenen, salgın nedeniyle [twitter@mardinartuklu](https://twitter.com/mardinartuklu), [instagramartuklu.universitesi](https://www.instagram.com/mardinartuklu.universitesi) ve www.youtube.com/maunim sosyal medya hesaplarından canlı olarak yayınlanan program büyük ilgi gördü.

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu, Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İbrahim Özcoşar, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü ve Türkiye Yazarlar Birliği Genel Başkanı Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan, Mardin Artuklu Üniversitesi Öğretim Görevlisi Prof. Dr. Ömer Bozkurt’un açılış konuşmalarını yaptıkları kongrede sunulan bildiriler daha sonra kitap olarak da yayımlanacak.

Kongre, Prof. Dr. Ömer Bozkurt’un yönettiği açılış oturumunda; Prof. Dr. Şükrü Karatepe / “Albert Gabriel’in Türkiye’de Şehir Tarihi Çalışmalarına Katkısı”, Prof. Dr. İbrahim Özcoşar / “İslam/Osmanlı Şehri Bağlamında Modern Şehir Tarihi Teorilerinin Çöküşü” ve Prof. Dr. Suphi Saatçi / “Medeniyetin Beşiği Şehir” bildirilerini sundular.

Birinci oturumu Prof. Dr. Ömer Bozkurt yönetti. Bu oturumda bildiri sunanlar ve konu başlıkları: Prof. Dr. Rahman Ademi / “Merhum Aliya İzetbegoviç’in Doğduğu Yukarı Aziziye’nin Kuruluşu”, Prof. Dr. Osman Gümüşçü / “Türk İskân Sistemi veya Uc-Fetih-İskân Döngüsü (X.-XVI. Yüzyıl)” Doç. Dr. Yüksel Özgen / Bir Şehir Arşivi Örneği: “Çankırı Doktor Rıfki Kamil Urga Arşivi” ve Dr. Öğr. Üyesi Osman Cengiz / XVIII-XIX. Yüzyılda Modern Şehir Kültürü ve Kentselleşme: Optimum Yönelimleri”

Dr. Öğr. Üyesi Caner Yelbaşı ikinci oturumu yönetti. Prof. Dr. Mustafa Orçan / “Mardin’in Kadim Değer ve İmkânlarının Mo(der)nizimle İmtihanı”. Doç. Dr. Kemal Özkurt / “Türk Cumhuriyetleri Banknotlarında Şehirler ve Mimarlık Eserleri” Dr. Yahya Aydın / “Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek: İngiltere, Leicester Örneği” ve Öğr. Gör. Edip Özkan / Şehir, Yaşam ve Ekonomi Açısından Savur (233 nolu Şeriyeye Sicili Bağlamında)

V. Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi

Prof. Dr. Vahap Özpolat'ın yönettiği üçüncü oturumda ise bildiri konuları ve bildiri sahipleri ise; Dursun Çiçek / "Düşünen Şehirler ve Bir Şehir Nasıl Düşünür?" Enes Taş / "Üsküdar Antikacılar Çarşısı'ndan Kentin Dönüşümünü Anlamak", Orçun Aydoğdu / "Samsun Matbuatında Çok Kültürlülük"

İkinci günün ilk oturumunu Prof. Dr. Beyhan Kanter yönetti. Bildirilerin konu başlıkları ve bildiri sahipleri ise; Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uğur Karadeniz / "Klasik Türk Şiiri Perspektifinden Osmanlı Şehir ve Mimarisi", Doç. Dr. Yakup Öztürk / "Bursa Mecmuası Dergisi ve Bursa'da Edebî-Kültürel Muhit", Fahri Tuna / "Yaşayan Portreler Üzerinden Tarihi Şehirleri Okuma Denemesi: 'Sizsiz Bu Şehirler Kaç Para Eder Lo!' ve Ayten Dirier / Reyhanî, Oryantalleşmiş Zeybeğdir."

Doç. Dr. Abdurrahman Demirci'nin yönettiği beşinci oturumda konu başlıkları ve bildirileri sunanlar: Dr. Sıraç Aktürk / "Modernleşme Dönemi Osmanlısında Bir Ulema Ailesi: Hakizâde Ailesi", Cihan Aktaş / "Sanatın Dile Dönüşmesi: Deido'nun Canavarı'", Deniz Polater / "Kadim Anadolu Coğrafyasında Çok Dilli ve Çok Kültürlü Bir Şehir: İstanbul"

Altıncı oturumun Başkanı: Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir. Bu bölümde bildiri sunanlar ve konu başlıkları; Prof. Dr. Hanife Nalan Genç / "Bir Kentin Öyküsü: Kafamda Bir Tuhaflık", Prof. Dr. Ali Uzay Peker / "Şehrin İhyası", Mehmet Şimşek / "110 Yıllık Ötekinin Belleği... Süryani Harfli Türkçe Yazılmış Gazetelerde "Diyarbakır Şehri" ve Şekip Yurttaşer & Doç. Dr. Cemil İnan / "Batık Hazine Mardin Halk Kültürü Batıl İnançlar"

Dr. Öğr. Üyesi Nuri Salık altıncı oturum başkanlığını yaptı. Bu oturum bildiri sunanlar ve konuları : Dr. Talat Koçak / "Geç Antik Çağ'da Anadolu Kentlerinde Değişim ve Dönüşüm", Doç. Dr. Selim Kaya & Fatma Gülşen Koçak / "Ortaçağ Anadolu Türk Şehir Tarihinden Bir Kesit: Sosyal Hayat, Mekân ve Mabet Bağlamında Afyonkarahisar Üzerine Bir Değerlendirme", Dr. Selami Kurt / "Osmanlıdan Cumhuriyete İlk Bilimsel Şehir Tarihi Çalışmaları: Tarih-i Osmânî", Encümeni Mecmuası Bağlamında Bir Araştırma", Dr. Mehmet Tuğrul / "Mostar Vakıflarının Sosyal Boyutları"

İki süren kongrenin son oturumunu Doç. Dr. Evindar Yeşilbaş yönetti. Bu oturumunsa sunulan bildiriler ve konu başlıkları: Dr. Öğr. Üyesi Erdem Dönmez / "Hüseyin Atlansoy'un Şiirlerinde Kentin Görünümü", Mehmet Ali Abakay / "Diyarbakır Örneğinde Şehir Tarihi Yazarlığı ve Gezi Rehberi Eleştirisi" ve Doç. Dr. Muhammet Enes Kala / D. Mehmet Doğan'ın Şehir Telakkisinden Şehir Bakmak."

Akademisyenlerin, bilim insanlarının, şehir tarihi yazarları ve gazetecilerin katıldığı kongrede; Çok dilli, çok kültürlü şehirler, Osmanlılarda şehircilik anlayışı, çok kültürlülük şehir hayatını nasıl etkiliyor, medeniyet ve şehir ilişkisi gibi konularda bildiriler sunuldu.

5 MİLLETLER ARASI
ŞEHİR TARİHİ YAZARLARI
KONGRESİ

ÇOK DİLLİ, ÇOK KÜLTÜRLÜ ŞEHİRLER

MARDİN
26-28 KASIM 2020

ÖNEMLİ TARİHLER
KİTAP İLANI: 31 ARALIK 2020
KABUL İLANI: 15 ARALIK 2020
TARİHİ İLANI: 15 ARALIK 2020

SEMPOZYUM BAŞLIKLARI

YENİ KENTLERİN TARİHİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNDE KAZANIM KAZANIM
ŞEHİR VE KÜLTÜR
BİR HAĞA HALKININ SAĞLIK
MADENLERİN YARATTIĞI ŞEHİRLER

ŞEHİR, KÜLTÜR VE SAĞLIK
MADENLERİN YARATTIĞI ŞEHİRLER
ŞEHİRLERİN VE YENİ KENTLERİN ÜZERİNDE
MADENLERİN YARATTIĞI ŞEHİRLER
ÇOK DİLLİ VE ÇOK KÜLTÜRLÜ ŞEHİRLER

MARDİN
ŞEHİR TARİHİ

ALBERT GABRIEL'İN TÜRKiYE'DE ŞEHİR TARİHİ ÇALIŞMALARINA KARKISI

Şükrü Karatepe*

Klasik Türk mimari, sanat ve Őehirciliđi üzerine bir düzine kitap ve yüzlerce makale yayımlayan arkeolog mimar Albert Gabriel, 1883'te Fransa'nın Haute Marne Şehrinin Cerizieres kasabasında ünlü bir mimarın oğlu olarak dünyaya geldi. Ulusal Güzel Sanatlar Okulu'nda Mimarlık, Sorbon'da Edebiyat öğrenimi gören Gabriel, Paris Üniversitesi'nde edebiyat doktorası yaptı. 1923'te doğent olan Albert Gabriel 1925'te Strazburg Üniversitesi'ne Sanat Tarihi profesörü atandı. Daha sonra College de France'da "Doğu İslam Sanatları Tarihi" profesörü olan Gabriel, bu görevi emekli olduğu 1953'e kadar sürdürdü. Albert Gabriel İnan, Mısır, Suriye ve Yunanistan'da yürüttüğu kısa süreli arkeolojik kazı çalışmalarının ardından 1926'da Türkiye'ye gelerek, verimli meslek hayatının tamamını klasik Türk mimarlık ve Őehirciliđini araştırarak geçirdi. Türk sanatı ve Şehircilik tarihine katkılarından dolayı Türk Tarih Kurumu Şeref Üyesi seçilen Gabriel'e, Ankara Üniversitesi Şeref Profesörlüğu, İstanbul Üniversitesi Şeref doktorası, İstanbul ve Bursa Şehir meclislerince fahri hemŐehri unvanı verildi. Gabriel, erken dönemde başlayan ve çeyrek yüzyıl süren geniş kapsamlı çalışmalarını nedeniyle Türkiye'de anıt arkeolojisinin kurucusu kabul edilmektedir.

* Prof. Dr., Cumhurbaşkanlığı Yerel Yönetim Politikaları Kurulu Başkanvekili.

İSLAM/OSMANLI ŞEHİRİ BAĞLAMINDA MODERN ŞEHİR TEORİLERİNİN ÇÖKÜŞÜ

*İbrahim Özcoşar**

BaŐlık moderne karşı postmodern söylemi ön plana çıkaran bir çağrışım yapsa da daha ilk cümlede hiç de böyle bir kasıt taşımadığımı belirtmek isterim. Şehir teorilerinden bağımsız post-modern kavramının sahte bir sonralık olduğunu, aslında neo-modern uzatmalar olarak tanımlanması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla bu yazımda konuya, postmoderne ram olmuş bir modernizm eleştirisiyle yaklaşmayacağım. İslam Şehri ve bir uzantısı olarak Osmanlı Şehir kavramları çerçevesinde modern yaklaşımlara yönelik bir eleştiri ve değerlendirme yapacağım. Bu değerlendirmeleri yaparken kendi çalışma alanım olan Diyarbakır ve Mardin, teorik bağlamın ampirik mekanları olacak. KonuŐmamda genel anlamda Diyarbakır ve Mardin örneğinde, İslam Şehri kavramsallaŐtırmasına soyuttan somuta, teoriden pratiğe bir içerik kazandırmaya çalışacağım. KonuŐmanın temel sorunsalı İslam Şehri kavramına dair, kaba oryantalist yaklaşımlardan kurtulmuş özgün bir yaklaşımın Diyarbakır ve Mardin Şehirleri bağlamında örneklenip örneklenemeyeceği olacak. Batı Şehri referans gösterilerek yapılan araŐtırmaların İslam Şehirlerini anakronik düzleme çektiğini, bu açıdan çoğu zaman aslında araŐtırılan Şehrin kendisinden değil de akademik zihnin belli baskılanmalar altında ürettiği bir Şehir tahayyülünden bahsedildiğini söyleyerek başlayalım. Bu tahayyülün en önemli sebebi, bir altın oran arayışı etrafında Őekillenen Yunan düşüncesinin modernleşme anlayışıyla tekrar hortlamasının bir yansıması olarak, tek tipçi-homojen Şehir teorileri çerçevesinde Şehir tipleri oluşturulmasıydı. Pluralist tanrı anlayışının ironik bir Şekilde dünyayı tek bir Şekilde dizayn etme çabasında inananlar ortaya çıkarması, bu tek tip Şehir tahayyülünün en önemli sebebi olarak görülebilir.

* Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

MEDENİYETİN BEŐİŐİ ŞEHİR

*Suphi Saatçi**

İnsanlar tarih boyunca hayatlarını güvenceye almak ve dış etkilere karşı korunmak amacıyla öncelikle özel barınaklarını, yani korundukları yuvalarını savunup sağlamlaştırmışlardır. Birlikte yaşama ve savunma yapmak için de barınaklarını birbirine yakın mesafede inşa ederek toplu yerleşmeler meydana getirmişlerdir. Tek tek barınakların korunması ve savunulması yerine bu sefer birlikte olma düzenine girmeye çalışmışlar, yani topluca bir arada yaşamaya başlamışlardır. Önce köyler ve kasabalar daha sonra da kalabalık nüfusları barındıran şehirler kurmaya başlamıştır. Yaratılan mekânlar binaları, binalar sokakları, sokaklar şehirleri oluşturmuştur. Ne var ki şehir içinde yaşayan insan zamanının çoğunu evinde geçirir. Bu yüzden şehir içindeki evlerin konumu, yol ve sokakların düzeni ve doğa ile uyumu sağlıklı biçimde kurgulanmalıdır.

* Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi, ssaatci@fsm.edu.tr

DÜŞÜNEN ŞEHİR VE BİR ŞEHİR NASIL DÜŞÜNÜR? MEKANİK KENTLERDEN DÜŞÜNEN ŞEHİRLERE TURGUT CANSEVER'DE ŞEHRİN MÜTEAL BAĞLAMI

*Dursun Çiçek**

Çağdaş İslâm düşünce tarih yazımının en temel zaaflarından birisi, modern dönemde inşa edilen şablon ve kavramsal çerçeveyi esas alması ve yazımı buna göre oluşturmasıdır. Söz konusu yazım bu minvalde bütün bir geleneği ve tarihsel tecrübeyi modern kurguya göre tasnif etmiş ve yeniden anlamaya çabalamıştır. Bunu yaparken de doğal olarak kendi tarihsel gerçekliğinden de kopmuştur. Sadece hikmeti felsefeye, sanatı modern sanata indirgemekle kalmamış, fikhî modern hukukî tefsiri ve hadisi hermönetik bağlama indirgeyerek büyük bir dilsizlik ve hafızasızlık problemine yol açmıştır. Bütün bir tarihsel birikim ve tecrübe kimi zaman Yunan felsefesine, kimi zaman Rönesans düşüncesine kimi zaman da Aydınlanma ve Modern düşünceye eklenerek veya onun ışığında okunarak parçalanmış ve aidiyetini, sürekliliğini ve bütünlüğünü yitirmiştir. Şüphesiz bunda modernizmle birlikte düşünmenin birinci derecede felsefeye daha sonra da bilimsel düşünmeye indirgenmesinin önemli ölçüde etkisi vardır. Nitekim bu bağlamda yazılan İslâm düşüncesi eserlerinde fakihler, mütekellimler, arifler, müfessirler ve muhaddisler filozoflaştırılırken, kısıtlı da olsa pozitif bilimlerle uğraşan insanlar da sürece ve yazıma dahil edilmişlerdir. Bir başka deyişle 20. yüzyılda İslâm dünyasında ortaya çıkan yeni İslâm tarihi ve İslâm düşüncesi yazımı, kendi tarihini ve tarihsel tecrübelerini detaya indirgeyerek, eksenini Yunan ve Batı düşüncesine kaydırmış; geçmişi ve bugünü ona göre yeniden tanımlayarak Aydınlanmayı benimsemiş, yeniden yorum adına Kur'anı, Peygamberi, Âlimleri, Sûfileri, Hâkimleri, zamanı, mekânı ve şehirleri bu ilkeye ve tercihe göre yeniden yorumlamış ve tanımlamıştır.

* Yazar, Fotoğrafçı, dursuncicek@hotmail.com

YAŞAYAN PORTRERLER ÜZERİNDEN TARİHİ ŞEHİRLERİ OKUMA DENEMESİ 'SİZSİZ BU ŞEHİRLER KAÇ PARA EDER LO!'

*Fahri Tuna**

İnsanları Ezeli bir tartışmadır, galibi belli olmayan: Şehirler mi insanı oluşturur, insanlar mı Şehirleri? Ve galiba, kıyamete kadar da sonuçlanmayacak, cevabı kesin bilinemeyecek bir tartışmadır bu. Biz insan tarafından bakmayı deneyelim öncelikle. Yani Şehirler insan(lar) dan ibarettir tarafından. Tezimiz odur ki Şehirleri insanlar oluşturur. Yoksa Şehirler birer taş yığınınına dönüşüverir. Onların verdiği ruh, hem taşa hükmeder nakış nakış, hem gelecek kuşakların ruhunu işler gergef gergef. Türkçe olur. Türkü olur. Masal olur. Atasözü olur, deyim olur, hüküm olur. Asırlarca söylenir durur, dimağımızda. Şehirleri bina eden insanlardır öncelikle. Bir insan tek başına bir Şehirdir çoğu kez. Sultan Süleyman ile Sinan olmasa muhteşem Süleymaniye, Sultan İkinci Selim ile Sinan olmasa medeniyetimizin yüz akı Selimiye inşa olunabilir miydi? Mustafa Paşa olmasa Üsküp'ün, Sinan Paşa olması Prizren'in, Hüsrev Paşa olmasa Saray Bosna'nın sembolü bir güzel cami olabilir miydi? Ya Diyarbakır ve Mardin Ulucamileri inşa edilmese, Damat İbrahim Paşa Nevşehir Ulucamii'ni, Yıldırım Beyazıd Bursa Ulucamii'ni inşa etmese. Ankara Hacı Bayram Veli'dir, Kırşehir Hacı Bektaş Veli. Bursa Emir Sultan'dır, Edirne Hasan Sezai. Erzurum İbrahim Hakkı'dır, Konya Sadreddini Konevi. Eskişehir Yunus Emre'dir, Bilecik Şeyh Edebalı. Bu azizlerin, bu uluların, bu sultanların her birisi o Şehirlerin baniyi sanileri (ikinci kez, yeniden kurucuları) hükümederler aslında. Onlardan destur almadan o Şehri gezemezsiniz. Gezseniz de açmaz ruhunu size o sokaklar, binalar, abideler. Başlarını öne eğer, lâl kesilir, susar konuşmaz.

* Biyografi ve Portre Yazarı.

TÜRK-İSLÂM ŞEHİRLERİNİN KÜLTÜREL DOKUSU

Deniz Polater*

Şehrin doğuşu ve gelişiminde olduğu kadar şehirleşmenin kavramsal çerçevesinin oluşumunda da birtakım kültürel değerlerle inanç sistemine dayalı kuralların etkili olduğu söylenebilir. Osmanlı şehir sistemi de böyle bir anlayışa sahiptir. Osmanlı şehir sistemi üzerine incelemelerde bulunan ve XIX. yüzyıl İstanbul'unu konu edinen Reinhard Stewig, Doğulu bünyenin de Avrupa'daki şehirler kadar muntazam örnekler barındırdığını ifade eder. Doğu'nun en önemli şehirlerinden biri olan İstanbul'da, "Tamamen plâna göre inşâ edilmiş büyük câmiler, hamamlar, misâfirhâneler, okullar, kütüphaneler, imârethâneler dört köşe bünyeyi gösterirler ve çok defâ düzensiz bünyede olan civar mahallelerle bir tezat teşkil ederler." Diğer ülkelerde olduğu gibi Osmanlıda da imparatorluğun sadece siyasi ayağını değil, ticari işlevini de şehirler üstlenir. İstanbul başta olmak üzere, Bursa, Konya, Edirne gibi şehirler, pazarların kurulduğu, tarım ürünlerinin üreticiden tüketiciye ulaştığı ve zanaatkârların küçük çarşılar ve hanlarda üretime katıldığı ticaret şehirleridir. Özellikle 16 ve 17. yüzyıllarda Osmanlı şehirleri, birçok Orta Çağ Avrupa şehrinden daha sistematik bir yerleşim düzenine sahiptir. Tanzimat'a kadar bu özelliklerini korumayı başarabilen Osmanlı şehirleri, Tanzimat'la birlikte yeni bir planlama içine girer. Dönemin en gözde semtleri olan Beyoğlu ve Galata, yüzyıllardır Doğu uygarlıklarıyla kültür alışverişinde bulunan Osmanlı'nın ve İstanbul'un Batı'ya açılan kapısı olur. Ahşap konakların yerini taş yapıların aldığı, Fransızca tabelalı mağazaların boy göstermeye başladığı Beyoğlu, artık, şehrin odak noktası konumundadır. Tanzimat aydınları buralarda açılan kafe ve kitabevlerinde buluşur, modern giyimli beyler ve bayanlar burada boy gösterir, Fransızca gazete ve kitaplar buralarda satılır, edebî ürünlerin birçoğunda mekân olarak buralar yer alır. Şehir, yeni bir medeniyet kriziyle karşı karşıyadır. Bu çalışmanın amacı, Antik Yunan uygarlıklarından günümüze çeşitli medeniyetlerin izlerini taşıyan İstanbul'un, bu medeniyetin kültürel kodlarını ne derecede taşıdığını ortaya koymaktır.

* Doktora Öğrencisi, Düzce Üniversitesi ve Bartın FSMAL TDE Öğretmeni,
denizpolater@hotmail.com

ÜSKÜDAR ANTİKACILAR ÇARŞISI'NDAN KENTİN DÖNÜŞÜMÜNÜ ANLAMAK

*Enes Taş**

Bu çalışma, alan araştırması bazında Üsküdar Antikacılar çarşısından ve çevresinde edinilen bilgiler ışığında, kentin modernleşme bağlamında dönüşümünü anlamaya çalışmaktadır. Antikacılar çarşısı ve çarşıya uğrayan bireyler belleğin taşıyıcısı olan antikalara önem vermektedirler. Dolayısıyla bireyler antikalar bağlamında hem bir nostalji yaratıp hafızasını tazelemekte hem de modernleşmenin getirdiği inşa ve yıkımlar ile karşılaşmaktadır. Çalışma bu iki zıtlık arasındaki süreçleri analiz edip eskiye olan özlemi ve yeniye duyulan ilgiyi kent bağlamında incelemektedir. Bu çalışma 2020'de, Üsküdar'da Antikacılar Çarşısı ve çevresinde yapılan alan araştırmasına dayanmaktadır. Alan Çalışmasında antropolojik bakış açısından yararlanılıp katılımcı gözlem tekniğinden yararlanılmıştır. Bu çalışmanın teorik arka planında Antropolog Paul Connerton ve Frankfurt Okulu teorisyenlerden kültür tarihçisi Walter Benjamin'in çalışmaları kullanılmıştır. Connerton'un "Toplumlar Nasıl Anımsar", Benjamin'in "Pasajlar" eserleri mekân çalışmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden Üsküdar Antikacılar Çarşısı'ndan kentin dönüşümünü anlamak için bu iki teorisyenden yararlanılmıştır. Bununla beraber çalışmanın süreç halindeki seyri ise eleştirel sosyal kuram bakış açısı kullanılarak yapılmıştır. Üsküdar modernleşmesinin bir yanı binlerce metanın dolaşıma sokulup hemen tüketilebildiği malları içermektedir. Dolayısıyla Üsküdar'ın güzelliği bu hemen tüketilebilecek malları satan ve malların satın alınabilmesini sağlayan kötü görünümlü binalar, bankalar mevcuttur. Somut olan kültürel mirasın, kıymet verilip bir tüketim nesnesinden çok bellek nesnesi haline getiren yerlerden biri işte Üsküdar Antikacılar Çarşısı'dır. Üsküdar'ı anlamanın ve yaşatmanın önemli yerlerinden biri de Antikalar'dır. Üsküdar'ın somut olan belleğini görmek için Üsküdar Antikacılar Çarşısı'na bakmak çok elzemdir. Dolayısıyla aynı kent ortamında gelişen bu dünyayı Albert Camus şu sözlerle özetlemiştir; "Hatırlamak için yavaşlar, unutmak için hızlanılır."

* Marmara Üniversitesi, Şehir Çalışmaları, Yüksek lisans Öğrencisi, enestas@gmail.com

MARDİN'İN KADİM DEĞER VE İMKÂNLARININ MO(DER)NİZMLE İMTHANI

*Mustafa Orçan**

Bu çalışma, tarihi bir Şehir olan Mardin'in modernleşmesini, küresel süreçte merkezi ve bölgesel sorunlar ekseninde meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin Şehrin fiziki ve sosyokültürel kimliği üzerinde daha çok olumsuz etkilenmelerini konu edinmektedir. Makalenin temeli, 1980 ve özellikle 2000'li yıllardan sonraki değişimlerde geleneksel Şehir dokusuyla modernleşme eğiliminde olan kent arasındaki uyumsuzluğun hatta zıtlığın yaşanmasının ileride önemli sorunlara neden olacağı iddiasına dayanmaktadır. Şehrin mo(der)nizme imtihanı söz konudur. Mevcut durum t edildikten sonra çözüm olarak geleneksel Şehir yapısı ile modern kent yapısı arasında bir uzlaşmanın olup olmayacağı da ele alınmaktadır. Bunun her ne kadar Türkiye'deki örneklerine sık rastlanmamış olsa da Orta Asya'da özellikle Özbekistan'ın Őehirlerinde uzlaşının ve uyumun olduğu görsellerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Sorunun ve tehlikenin ciddiyetine dikkat çekmek ve daha fazla sorumlu kişilere de hitap etmeyi amaçlamaktadır.

* Prof. Dr., Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,

SAMSUN MATBUATINDA ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

*Orçun Aydoğdu**

Samsun'un tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Şehir; Pers, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi birçok farklı medeniyetin egemenliği altına girmiştir. Bu sayede, her bir medeniyetten beslenerek, çok kültürlü bir atmosferin teşekkül etmesi sağlanmıştır. Çok kültürlü yaşam, Samsun matbuatına da sirayet etmiştir. Samsun'daki ilk matbaa, Hacı Hüseyin Avni Matbaası'dır. 1887 yılında Hüseyin Avni Bey tarafından, hükümet konağında, kurulmuştur. Hacı Hüseyin Avni Matbaası, devlet dairelerinin kâğıt ihtiyacını karşılamak için kurulsa da bir süre sonra, gazete yayınlamaya başlar. Böylece 1908 yılında, Samsun'un ilk Türk gazetesi olan Aks-ı Sadâ ortaya çıkar. Aks-ı Sadâ incelendiğinde gerek Samsun'un gerekse de ülkenin birçok sorununun ele alındığı görülmektedir. Gazete, Osmanlılık fikrini savunmuştur. Rum, Ermeni ve Türk unsurlarının birliğini savunarak, Osmanlı fikrinin devamını sağlamayı hedeflemiştir. Bu fikre zarar veren yayınlar da eleştirilmiştir. Böylece çok kültürlülüğün, devletin birliği üzerinden sağlanması hedeflenmiştir. Meşrutiyetin tekrardan yürürlüğe girmesi, ülke genelinde büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Mamafih bir neşriyat furyası başlamıştır. Böylece Samsun'da da matbaalar ve gazeteler açılmaya başlar. Şehrin ikinci matbaası olan Şems Matbaası da bugünlerde açılmıştır. Çok kültürlülüğün oluşumu da Meşrutiyet dönemine tekabül etmektedir. Ermeniler, Entranik Matbaası adıyla bir matbaa kurarken, Rumlar da Garofalidis Matbaası'nı kurmuştur. Matbaalara bağlı olarak, Rumca ve Ermenice gazeteler neşredilir. 1909 yılında Ağkira, Pontus, Ortodoksia ve Ako Tu Pontus isimli Rumca gazeteler yayınlanır. 1911 yılında da Tbrots isimli Ermenice mecmua yayınlanır. Türkçe, Ermeni ve Rumca neşredilen yayınlar gösteriyor ki Samsun'da farklı kültürlere hitap eden bir basın söz konusudur. Bildiride hedeflenen, farklı kültürlerle ait olan süreli yayınları tanıtarak, çok kültürlülüğün ne şekilde ele alındığını göstermektir. Ortaya çıkan sonuç ise Samsun'daki ilk Türkçe gazete olan Aks-ı Sadâ Osmanlılık fikrini savunarak, farklı kültürlerin bir arada yaşamasını savunmuştur. Bazı azınlık mecmuaları ise ayrılığı körükleyen yazılar kaleme almıştır.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi; orcun-aydogdu@hotmail.com

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜĞÜ YENİDEN DÜŞÜNMEK: LEİCESTER ÖRNEĞİ

*Yahya Aydın**

Toplumların farklılıkları ile beraber uyum içerisinde bir arada yaşamalarını ifade eden çok kültürlülük, sağlıklı bir toplum yapısı ve işleyiŐi için hayati öneme haizdir. Buradan hareketle çok kültürlülüğü geçmişten günümüze toplumsal barış ve uyum için daimi olarak atıf yapılan ve varılması gereken ölkü olarak tasvir edilen bir süreç olarak en az iki farklı kültür veya inanç grubunun aynı toprak parçası üzerinde yaşaması çok kültürlülüğün ilk adımı olarak görölmektedir Ancak bu ilk adımın atılması ve çok kültürlü atmosferin oluşturulması ne kadar güçse, aynı şekilde bu ilk adımın sonrasında sürdürülebilir ve sorunsuz bir kültürel çevreyi inşa etmek de oldukça önemli ve zordur. Bu bağlamda İngiltere’de Asya kökenli akademisyen, politikacı ve aynı zamanda Çok kültürlü Britanya’nın Geleceği Komisyonu başkanı olan Prof. Dr. Bhikhu Parekh’in Türkçe’ye de çevrilmiş olan eseri Rethinking (Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek) adından da anlaşılacağı üzere bizleri çok kültürlülük üzerine yeniden düşünmeye sevk ediyor. Bu çalışma ile farklı inanç ve kültürlerin varlığı ile beraber oluşan çeşitliliğe vurgu yapılırken, bir yandan da sorgulayıcı bir bakış açısı ile bu atmosfer içerisinde bir grubun diğer gruplar üzerinde oluşturduğu veya oluşturmaya çalıştığı sosyal, ekonomik veya politik baskınlıktan da bahsetmektedir. Başka bir ifadeyle çok kültürlülüğün esasları belirlenirken, çok kültürlülük açısından gizli veya açık tehlike ve sınırlılıkların da altı çizilmektedir.

* Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, aydin.yahya.tr@gmail.com

BİR KENTİN ÖYKÜSÜ: KAFAMDA BİR TUHAFLIK

Hanife Nalan Genç*

Orhan Pamuk'un hem aşk hikâyesi hem de modern bir destan olarak nitelendirilen Kafamda Bir Tuhaflık isimli romanında başkişi Mevlut Karataş'ın memleketi Beyşehir'den İstanbul'a göç ettiği 1969 yılından 2012 yılına kadarki zaman dilimi odak alınarak onun yaşam öyküsü, birey ve kent üzerinden anlatılır. Buruk bir aşk öyküsüyle okura tanıtılan Mevlut'un aşk, mutluluk ve seçimler üzerine düşünceleri, ilişkileri, düşleri, beklentileri ve iyimserliği bir kent aracılığıyla somutlanır. Romanda kırk yılı aşan bir süreci kapsayan anlatı zamanında Mevlut'un yaşadıklarının sessiz tanığı olan İstanbul sokakları onu öylesine büyüler ve kendine bağlar ki ondan kopması mümkün olmaz. Bu yüzden de başka türlü bir yaşam olanağına sahip olabileceği tüm fırsatları elinin tersiyle iter ve sokaklarından kopmadığı bu kentle bağ kurduğu bozacılık işini tüm yaşamı boyunca sürdürür. Kendisini ötekileştiren diğerlerinden kaçıp, sığındığı bu kent kafasındaki tuhaflığı sorguladığı, kendini bulduğu ve keşfettiği özel bir düşsel alan olur onun için. Romanda İstanbul'un değişimi ve/veya dönüşümü yalnızca birey üzerinden değil, romanın gizli başkişisi İstanbul üzerinden yapılır. Mevlut'un hiçbir zaman ve koşulda onsuз yapamayacağını düşündüğu bu kent bu sürede ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel, etnik, dinsel, eğitsel, etik ve ahlaki düzlemdeki değişimi öylesine canlı ve somut biçimde anlatılır ki okur bunu bir film şeridinden geçer gibi izler, daha doğrusu ona dâhil olur. Mevlut'un kafasındaki tuhaflığı sorguladığı, kendisini yalın ve açık biçimde anlatabildiği, düş kırıklıkları, umutları, coşkusu ve heyecanını paylaştığı İstanbul dışında hiç kimse onu anlamadığı için yalnızlaşır, yabancılaşır ve ötekileşir. Bu duygularla da büyük vefa duyduğu bu kente hiç kopmamacasına bağlanır. Bozacılık, kafasındaki tuhaflığı sorgulayabileceği tek uğraş, bu uğraşın da tek adresi İstanbul'dur. Tüm yaşamı boyunca aşk, mutluluk ve seçimler konusunda kendine sorduğu soruların yanıtı da bu kentte saklıdır.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ngenc@omu.edu.tr

HÜSEYİN ATLANOY'UN ŞİİRLERİNDE KENTİN GÖRÜNÜMÜ

*Erdem Dönmez**

Batı'da sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan endüstriyel toplum anlayışı modern kentleri inşa eder. Kent olgusu; iş gücü gereksinimi, kapitalist üretim-tüketim anlayışı çerçevesinde gelişen alışveriş kültürü, din, gelenek ve tabiatın kopuşla birlikte ortaya çıkan yeni hayat düzeni üzerine temellenir. Modernleşmenin uzamı olarak nitelendirilebilecek kentler, geleneksel şehir formundan farklı olarak suni bir yapı arz eder. Türkiye'de kentleşme olgusunun sosyolojik bir sorun olarak gündeme gelmesi, modern ekonomi anlayışının yaygınlaşmaya başladığı 1950'li yıllara tekabül eder. Kentleşme 1980 sonrasındaki liberal politikaların da etkisiyle köklü bir probleme dönüşür. Özellikle ekonomik gereksinimler neticesinde başlayan göçler, şehirlerde hızlı ve uyumsuz bir dönüşüme yol açar. Bu çerçevede kentli hayata uyum sağlamaya çalışan bireyin geleneksel değer ve bağlardan kopması sonucunda yalnızlaşması, yabancılaşması, değersizleşmesi ve köksüzleşmesi söz konusu olur. Bahsedilen sorunlar 1950'li yıllardan itibaren edebiyatın da sıklıkla işlediği meseleler arasına girer. İlk şiiri 1982'de Yönelişler dergisinde yayımlanan Hüseyin Atlansoy, söyleyiş biçimi ve ele aldığı meseleler çerçevesinde 80 Kuşacağı şairleri arasında değerlendirilir. Şiirlerinde eşyanın hakikatini ve aşkın olanı sorgulayan Atlansoy, metafizik gerilimi şiirinin her döneminde diri tutar. Onun şiirindeki metafizik duyarlılık, modernleşmenin getirdiği maddeleşmeye bir tepki olarak yorumlanabilir. Atlansoy'un bu tepkisi şiirlerinin mekân olgusuna da yansır. Modernitenin uzamı olan kent, şiirlerin başat temlerinden birini teşkil eder. Hüseyin Atlansoy ilk şiirlerinden itibaren kentte kaybolan, yalnızlaşan, yabancılaşan insanın arayışını, bunalımını ve köksüzlüğünü sorunlaştırır. Kentin metropole dönüşen yapısının yanı sıra İstanbul, Kudüs gibi kadim şehirleri ve Filistin, Cezayir gibi politik açılıma sahip yerleri şiirlerinde sıklıkla işler. Ayrıca kentin geleneksel şehir anlayışıyla kurduğu karışıklık, şairin sosyal sorunları gündeme getirmesi için imkân sağlar. Bu çalışmada Hüseyin Atlansoy'un bugüne değin yayımladığı sekiz şiir kitabı üzerinden kenti, kentleşmeyi ve kentlileşmeyi nasıl ele aldığı, şiirlerde hangi duyarlılıkla işlediği değerlendirilecektir.

* Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, erdem.donmez@bilecik.edu.tr

D. MEHMET DOĞAN'IN ŞEHİR TELAKKİSİNDEN ŞEHRE BAKMAK

*Muhammet Enes Kala**

İnsan, ihtiyaçlarına tutunur, ihtiyaçları ise yekdiĐerine... Fitratında bir başkasına muhtaç olmak bulunan insan, bir yaŐam dűnyası inşa edebilmek için topluma, tarihe ve mekâna/ Őehre ihtiyaç duyar. İnsanın, inşa ettiĐi kűltűr ve medeniyetin anlamı da bu baĐlamda, ihtiyaç hissetmesinde aranabilir. Makâsıd âlimlerinin isabetle ifade ettiĐi Őekliyle, olmadan yaŐamın olamayacaĐı zaruriyât denen, asli ihtiyaçlar; olmadıĐında yaŐamın műmkűn olup hayatın műmkűn aĐı, hâciyât denen, insanı insan kılan ihtiyaçlar dizgesi ve son olarak olmadıĐında hayatın eksik kalacaĐı, tahsiniyât denen, kendileriyle insanlıĐın tezyin edileceĐi ihtiyaçlar, insanın inşa ettiĐi kűltűr ve medeniyetin hem sınırlarını hem de ufkunu belir bakımdan fitratı gereĐi bir arada yaŐamak zorunda olan insan, ihtiyaçlarını műtekamilen giderebileceĐi mekânlar da muhtaç görünűr. İŐte bu mekânlar, kűltűrűn ve medeniyetin inşa edildiĐi, dahi insanın inşa edildiĐi Őehirler olarak karŐılık bulur. O halde Őehir, insanın, insan olarak yaŐamak, insan olarak kalmak ve insan olarak ۆlmek noktainazarından tűm ihtiyaçlarını giderebileceĐi mekânlar olarak karŐımıza çıkar. Bu bakımdan Őehrin zarara uĐraması doĐrudan insanı zarara uĐratır, zira her ne kadar Őehri inşa eden insan olsa da inşa olunmuŐ Őehir insanı karŐılıĐında inşa eder. Fert, kendisini Őehrin bir parçası olarak görünűr. İnsan adeta kesilen bir aĐaçla kesilir, yıkılan bir eserle yıkılır. O halde karŐımızdaki manzarada biz, insanı kűűk Őehir, Őehri de bűyűk insan olarak temaŐa edebiliriz. Bu temaŐa bize adeta Őunu sۆyletir: 'Őehir, kendisini insanca inşa edeni ihya, ihmal edeni ise imha eder.'

* Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakűltesi, Felsefe Bۆlűmű, mekala@ybu.edu.tr

OSMANLIDAN CUMHURİYETE İLK BİLİMSEL ŞEHİR TARİHİ ÇALIŞMALARI: TARİH-İ OSMÂNİ ENCÜMENİ MECMUASI BAĞLAMINDA BİR ARAŞTIRMA

*Selami Kurt**

Bilimsel Türk tarihçiliğinin gelişimi açısından Cumhuriyet'in laboratuvarı olarak nitelendirilen II. Meşrutiyet dönemi, önemli bir dönüm noktasıdır. Zira Tanzimat'tan sonra açılmaya başlayan modern Osmanlı mekteplerinde tarihin müstakil bir ders olarak okutulmaya başlaması ve Avrupa mekteplerinde eğitim görenlerin sayısının artmasıyla güçlenen bilimsel tarih şuuru, zamanla kolektif bir şuura dönüşerek II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kurumsallaşma imkanı bulmuştur. Ülkemizde Tarih ilminin yükseköğretim düzeyinde müstakil bir şube olarak teşekkülü de bu dönemde gerçekleşmiştir. Bu dönemin ilk yıllarında (1908-1914), milliyetçi ve ayrılıkçı akımlara karşı, bütün unsurlarıyla eşit haklara sahip bir Osmanlı milleti olarak birlikte yaşama iradesinin resmi boyutta son kez ortaya konduğu bir süreç yaşanmıştır. Bu süreçte Osmanlı milletini oluşturan bütün etnik unsurlar, nüfus miktarlarına göre Meclis-i Mebusan'da temsil edildiği gibi, Osmanlılık ideolojisine uygun mükemmel ve mufassal bir Osmanlı tarihi yazabilmek amacıyla kurulan Tarih-i Osmânî Encümeni'nin kurucu üyeleri arasında Osmanlı tebaası Rum, Ermeni ve Süryani üyeler yer almıştır. Biz tebliğimizde modern Türk tarihçiliğinin öncüleri/kurucuları olarak kabul edilen önemli tarihçilerin içinde yer aldığı ve Türk tarihinin ilk bilimsel tarih mecmuası olarak bilinen Tarih-i Osmânî Encümeni/Türk Tarih Encümeni Mecmuası'nın bilimsel şehir tarihi çalışmalarına zemin hazırlayan öncü rolü üzerinde duracağız. Ancak konumuzun sağlam bir zemine oturabilmesi için öncelikle Tarih-i Osmânî Encümeni/Türk Tarih Encümeni'ninden birazcık bahsetmemin faydalı olacaktır.

* Dr., Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, selamikurt74@gmail.com

GEÇ ANTİK ÇAĞ'DA ANADOLU KENTLERİNDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

Talat Koçak*

Geç Antik Çağ (200-800) dünya tarihini deęiőtiren ve etkileri günümüzde de hissedilen pek çok olayın yaşandığı bir zaman dilimini içine alır. Bu dönemde Roma ve devamında Doęu Roma toplumunda önemli kırılmaların olduğu pek çok hadise yaşanmıştır. Bu kırılmaların en önemlisi Hristiyanlığın yayılmasıdır. Başlangıçta Romalı idarecilerce ciddiye alınmayan ilk Hristiyanların üzerine, daha sonra sert tedbirlerle gidilmiştir. Roma İmparatorluğunda Büyük Konstantin döneminde ilan edilen Milano Fermanı (313) ile yasal zemine kavuőan Hristiyanlık, 391 yılında Theodosius döneminde paganlığın tamamen yasaklanmasıyla tartıőmasız bir Őekilde devlet dini haline gelmiştir. Bu dönemin öncesinde Őehirlerde başlayan deęiőtüm daha keskin bir halde ilerlemiőtir. Örneęin Pagan tapınaklarının yerini kiliseler, görkemli hamamların yerini daha küçük yapılar almıőtir. Gladyatör oyunlarının oynandığı arenalar tamamen ortadan kalkmıőtir. Sadece yazılı kaynaklar değil, arkeolojik veriler de Doęu Roma kentlerinde kentsel dönüőtüme dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Bununla birlikte ticaret, sanat, hukuk ve sosyal hayatta da köklü deęiőtiklikler yaşanmıştır. İslamiyet'in doęuőu ve yayılması yine Geç Antik Çağ'ın sonlarında olmuőtür. Özellikle Müslüman Arapların Doęu Roma topraklarına yönelmesi ve çok kısa sürede Suriye, Mısır'ın elden çıkması yeni bir dönemin habercisiydi. Devam eden süreçte Müslümanların tüm Anadolu'yu geçerek İstanbul'u kuőatmaları Doęu Roma yerleőtüm yerlerinin savunulmasına yönelik yeni tedbirleri beraberinde getirmiőtir. Bununla birlikte bizim Doęu Anadolu diye adlandırdığımız bölgelerdeki kentlerin Müslümanlarca fethedilmesi İslam Medeniyeti ačíısından birlikte yaőtama költürüne dair yeni tecrübeler edinilmesini saęlamıőtir. Teblięimizde dünya tarihine etki eden iki önemli olayın Doęu Roma kentlerindeki etkisi üzerinde duracağız.

* Dr. Öğr. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, talatkocak@gmail.com

TÜRK İSKAN SİSTEMİ VEYA UC-FETİH-İSKAN DÖNGÜSÜ (X.-XVI. YÜZYIL)

*Osman GümüŐüŐü**

Dünyada ilk yerleŐmenin/iskanın başladığı Ortadoğu sahasında yer alması, konumu ve diğer coğrafi özellikleri nedeniyle Anadolu'da yerleŐme oldukça eski devirlerde baŐlamıŐ, tarih boyunca çeŐitlenerek zenginleŐmiŐtir. Aslına bakılırsa bu toprakların iskân tarihi hakkında çok sayıda küçük sahalı ve farklı dönemlere ait araştırma yapılmıŐsa da, holistik pencereden bakan ve sentezleyici çalıŐmalar çok az ve yetersizdir. Malazgirt'ten sonra, aynı zamanda TürkleŐme ve İslamlaŐma tarihi ile de özdeŐleŐen Anadolu iskân tarihi, böyle bir özdeŐleŐmeye rağmen, bu toprakların Türk vatani haline geliŐ sürecini ele alan çalıŐmaların azlığı ile ayrıca dikkat çekicidir. Esasında daha öncesinde baŐlasa da, büyük oranlarda Malazgirt'ten sonra dalga dalga Anadolu'ya gelen Türkler, burada buldukları kadimden miras kalan zengin yerleŐme tür ve dokusuna, kendi kültürel unsurlarını da ilave ederek, çok daha zengin ve çeşitli yerleŐme türlerinden oluşan tamamen yeni bir iskan sürecini baŐlatmıŐlardır. Bu süreçte, bir yandan Anadolu'nun farklı fiziki coğrafya özellikleri ve buradaki kadim iskân özellikleri tesir ederken, diğer taraftan Türk-İslam kültüründen kaynaklı çok sayıda unsur etkili olmuştur. Esasında son derece karmaŐık ve kompleks olan bu süreci, kaynak ve araştırma dađınıklđı ve yetersizliğine karŐın, temel unsurlar dikkate alınarak belli bir çerçevede formüle etmek mümkündür. Uzun süredir nüfus ve iskân bahsi üzerine yođunlaŐan araŐtırmalarımız sonucunda 2019 yılında yayınladığımız "Türk İskan Sistemi" isimli kitabımızı tartıŐmaya aچارarak, bazı önemli noktalara dikkat çekmek amacıyla hazırlanan bu yazıda, Anadolu-Türk iskanı için bir formülasyon denemesi yapılmıştır. "Türk iskan sistemi" adını verdiğimiz ve "uc-fetih-iskan döngüsü" Őeklinde de ifade edilebilen bu süreç, Türklerin X. yüzyılda Orta Asya'dan çıkıŐlarından itibaren baŐlayarak, Azerbaycan, Anadolu ve Balkanlar'da nihayetlenen iskan sürecinin belirli bir formülasyon çerçevesinde yaŐandıđını, belirli yolları izlediğini ve tüm adımların planlı bir biçimde gerçekteŐtirildiđini iddia etmektedir.

* Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, ogumuscu@yahoo.com

SULTAN HÜSEYİN BAYKARA DÖNEMİNDE İNŞA EDİLEN MEZAR-I ŞERİF ŐEHİRİNİN TARİHİ

*Arazgöl Rejepova**

Şehirlerin tarihi genelde çok eski zamanlara dayandırılmaktadır. Elverişli coğrafya ve yerleşik düzenin olması Şehirlerin meydana gelmesinde önemli rol oynamıştır. İslam tarihinde Şehirlerin, siyasi sebepler olmakla beraber önemli din adamlarının veya ulemanın türbelerinin yanı başında inşa edilmesine özen gösterilmiştir. Bu nedenle her Şehrin önemli ziyaretgâh yerleri bulunmaktadır. Bu yerler türbelerinin yanı sıra Cuma Camisi, mescit, medreseler ve her dönemin kültürünü yansıtan mimarı yapılar ile zenginleştirilmiştir. Orta Asya'nın önemli tarihi Şehirleri arasında bulunan Buhara, Semerkant, Belh, Herat, Merv, Ürgenç gibi dini, siyasi ve kültürel açıdan öne çıkan Şehirler bulunmaktadır. Bu Şehirler zamanında dünyanın ve İslam âleminin kültürel gelişimine yön vermiş, bilim merkezleri ile de adından söz ettirmiştir. Fakat günümüzde bu Şehirler her biri bir ülkenin önemli tarihi değeri haline gelmiş ve koruma altına alınan tarihi mimarı yapıları ile meşhur hale gelmişlerdir. Bu Şehirlerin arasında günümüzde Afganistan devletinin gözde mekânlarından biri haline gelen Mezar-ı Şerif de yer almaktadır. Şehrin gelişiminde meydana gelen gelişmeler önemlidir. "Mezar-ı Şerif" ismini alan bu Şehirde Sultan Hüseyin Baykara (ö.1506) tarafından bulunan bir mezar taşında yazılan yazıya göre Hz. Ali'nin mezarı olduğu iddia edilmesi sonucunda mezarın üzerine türbe dikilmiş ve Őehirleşme süresi başlamıştır. Belh yakınlarında inşa edilen bu Şehir zamanında âlim ve uleması ile meşhur olan Belh'i gölgede bırakacak şekilde ön plana çıkmıştır. Mezar-ı Şerif'in Şehircilik tarihi her dönem yeni mimarı yapılar ile zenginleştirilmiş, var olan tarihi yapılar restore edilmiş ve Orta Asya'nın gözde Şehirleri arasında yerini almıştır.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ezizhan26@yandex.com

**ORTA ÇAĞ ANADOLU TÜRK ŞEHİR TARİHİNDEN BİR KESİT:
SOSYAL HAYAT, MEKÂN VE MABED BAĞLAMINDA
AFYONKARAHİSAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Selim Kaya& Fatma Gülşen Koçak***

Afyonkarahisar Anadolu'nun kadim şehirlerinden biridir. Tarih içinde toplumsal bir mekân olmanın ötesinde Türk geleneğinin yaşandığı ve yaşatıldığı bir yerdir. Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan Türk yaşam tarzı ve kültürü Afyonkarahisar'da mekâna yansımış, şehrin gelişiminde gelenek kaynaklı yaşam biçimi ile mabed merkezli bir sosyal hayat ortaya çıkmıştır. Coğrafyanın şehri biçimlendirmesi ve yolların kavşağında bulunma gibi konum kaynaklı sebepler yanında, Türk yerleşim politikası, yoğun askeri ve dini faaliyetler Afyonkarahisar'da demografik değişime sebep olmuş, bu değişim de şehri fiziki olarak etkilemiştir. Tarihi toponomi verileri değerlendirildiğinde, ahşap veya kerpiçten yapılan iki katlı meskenlerin alt katı yaşam biçimine bağlı olarak ekonomik hayata dönük olarak, üst katı da sosyal yaşama dönük olarak tasarlanmıştır. Ayrıca tarım ve ziraat faaliyetlerine uygun özellikte tek katlı bahçeli konutlar tasarlanmıştır. Kale eteğinde başlayan; güney, batı ve doğu istikametinde gelişen; cami, mescid, medrese, tekke veya imaret etrafında inşa edilen meskenler ile mahalleler oluşturulmuştur. Orta çağda kamu hizmeti işlevini üstlenen mekânlardan biri olan Ulu cami ve merkezi konumdaki kale, Afyonkarahisar'ın mesken mimarisinde ve fiziki gelişiminde etkili olmuştur. Tarih içinde ve Selçukludan Osmanlıya uzanan çizgide varlığını devam ettiren şehirlerden biri olarak Afyonkarahisar, sayısı çok olmamakla birlikte farklı etnik yapı ve dini inanca sahip insanların bir arada yaşadığı yerlerden biridir. 1529'da şehirdeki 8500 nüfusun 300'ü Hıristiyan Rum ve Ermeni, 70'i Yahudi iken, 1572'de şehirdeki 9400 nüfusun 500'ü Hıristiyan Rum ve Ermeni, 200'ü Yahudi olmuştur. Bu durum şehre XVI. yüzyılın sonunda iki Hıristiyan, bir Yahudi mahallesi olarak yansımıştır. Türk-İslâm toplumunun geleneksel yaşam biçimine göre şekillenmiş şehirlerinden biri olan Afyonkarahisar, tarihi birikimi, fiziki yapısı ve mekân organizasyonu ile sosyal ve kültürel özellikleri ile Anadolu'nun özgün şehirlerinden biridir. Bu çalışmada Afyonkarahisar'ın orta çağdaki konumu, şehirdeki sosyal hayatın durumu, mabed merkezli fiziki gelişimi, geleneksel mimarinin yansımaları bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi skaya@aku.edu.tr

** Araştırmacı, Gazeteci, Yazar.

MERHUM ALİYA İZETBEOVİÇ'İN DOĞDUĞU YUKARI AZİZİYE'NİN KURULUŞU

*Rahman Ademi**

Osmanlılar fethettikleri Rumeli bölgesinde sadece yeni ve farklı bir idare kurmamıő, aynı zamanda mevcut Şehirleri imar ederek icap ettiğinde sıfırdan yerleşim yerleri tesis etmişlerdir. Bu hususla ilgi bölgedeki en önemli örneklerden biri, daha önce sadece birkaç haneden oluşan küçücük bir köy iken bugünkü BosnaHersek'in baŐŐehri Saraybosna'nın kuruluşu olmuştur. Balkanların önde gelen idarecilerinden Gazi İsa Bey ve daha sonra Gazi Hüsrev Bey bu küçücük köyden bölgenin en önemli siyasi ve ticari merkezlerden birini vücuda getirmişlerdir. Osmanlı sonrası Balkanlar'da yapılan yıkıcı faaliyetler neticesinde gerek Şehir ve kasaba isimlerinin deĐiŐmesi ve Şehirlerde baskın konumda bulunan Türk-İslam eserleri Müslüman ve Türklerin büyük bir kısmının göçe zorlanması veya ortadan kaldırılması sonucunda Osmanlı izleri büyük ölçüde silinmiŐtir. Bugün Yukarı Aziziye kasabasının ismi önce Bosanski Őamac, 1995 yılından sonra da Bosna Sırp Cumhuriyeti idarecileri tarafından sadece Őamac olarak deĐiŐtirilmiŐtir. KuruluŐ esnasında padiŐah olan Abdülaziz'e nispet edilerek Rumeli'nin başka yerlerinde de aynı isimle muhacirlerin iskân edildiği yeni kasabalar teşekkül etmiştir. Yukarı Aziziye'nin bulunduğu mekân Bosna nehrinin Sava nehriyle birleŐtiĐi mahaldir. 1863 yılında kasaba kurulmadan önce burada sadece bir gümrük binası ve iki Sırp ailenin evleri vardı. Hersek'in yazılı tarihi içinde bu yerin önemli bir yerleşim merkezi olduğuna dair kalıntılardan başka herhangi bir kayıt mevcut değildir. XVI yüzyılda Osmanlı idaresinin yaptığı tahrir çalıŐmalarında da ne Őamçe'den ne de kazayı oluŐturun diğer bir kasaba olan OraŐye'den bahsedilmemiŐtir.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, rademi@ybu.edu.tr

ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE SAVUR'DA AİLE VE YAŞAM (M.1900-1907)

*Edip Özkan***

Osmanlı tarihinin en önemli kaynaklarından olan şer'iyeye sicilleri, şehir tarihi açısından önemli bilgilere sahip olmasından dolayı hep ilk el kaynaklar olarak sayıla gelmiştir. Siciller, ilgili kişilerin kasabası, köyü veya mezarının idari açıdan nereye bağlı olduğunu, eski yer ve bölge isimlerini, ailelerin kullandıkları eşyaları, giyim kuşamları, evlerinin yapısını, aile yapısını, kişi isimlerini, unvanlarını, mensubiyetlerini, uğraş alanlarını, ürettikleri ve tükettiklerini, yapılan ticareti ve ekonomik durumlarını barındırması açısından yerleşim yeri ile ilgili genel bilgilere ulaşmayı sağlayacak önemli bir şehir tarihi kaynağıdır. Bu bağlamda Savur Kazasının sosyal ve ekonomik hayatını ortaya koymak için 5 Mayıs 1900 ile 18 Mart 1907 tarihlerini kapsayan 233 numaralı Savur şer'iyeye sicili, çalışmanın ana kaynağını oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nde bir yerleşim yerinin idari yönden bir Kadı'sının olması ve mahalle tipi yerleşim yerlerinin olması o yerleşim yerinin şehir olduğunu göstermektedir. Savur'un, Osmanlı devletine katıldığı 1518 yılında buraya Mevlâna Yusuf adında bir kadı atanmıştır. İncelediğimiz sicilde de Seyyidin, Kaplan ve Safa isimli üç mahallesi bulunmaktadır. Bu bilgilere bağlı olarak Cumhuriyet döneminde önemini yitirse de Osmanlı döneminde Savur'un bir şehir olduğu, hatta Osmanlı öncesinde de burası şehir statüsünde olmalı ki ilk idari taksimatta bir kadı atanmıştır.

** Öğr. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, edipozkan@hotmail.com

DİYARBAKIR ÖRNEĞİNDE ŞEHİR TARİHİ YAZARLIĞI VE GEZİ REHBERİ ELEŞTİRİSİ

*Mehmet Ali Abakay**

Şehir Tarihi Yazarlığı, günümüzde genelden yerele doğru ilgi duyulan yeni alandır, mecradır. Şehirlere olan merak kültürden çok turizm kaynaklı olduğu için Şehirleri konu alan gezi rehberleri, iç ve dış turizm için önemlidir. Bildirimizde, gezi rehberlerinde bir Şehrin ele alınırken tarih konulu bölümlerinde izlenecek metodu açıklayarak, yayınlanmış kimi rehberlerde tarih alanındaki yanlış bilgilendirmeler üzerinde durup, ileride gezi rehberleri hazırlanırken, aynı hatalara düşölmemesi yönünde ilgililere kimi bilgileri somut hale getirerek konu ilgililerine yardımcı olma ele alınacaktır. Diyarbakır genelinde üç farklı kurumun yayınladığı ve birçok basımı gerçekleştirilen üç gezi rehberinde verilen bilgiler karşılaştırılarak, bir rehberde yer alan yanlış bilginin diğer rehberlerde nasıl yer aldığı örneklerle verilecektir. 1091’de vefat eden MelikŐah’ın Diyarbakır Kalesi’ndeki burcu 1286 Tarihinde yaptığı yer alan gezi rehberlerinde, bir caminin 1500’lü yıllarda Selçuklular tarafından yaptırıldığı yer alır. Aynı gezi rehberlerinde bir ilçede olan su kaynakları, farklı bir ilçedeymiş gibi gösterilir. Dünyanın birçok yerinde bulunduğu varsayılan Ashab-ı Khef’in bir makamı da Diyarbakır’dadır. Lice ilçesi sınırlarında yer alan bu mekân, Diyarbakır’ın Kulp İlçesi’nde gösterilir. Diyarbakır’da beyliklerin 5-10-30 Senelik egemenlikleri, “Medeniyet” kapsamında akademik kitaplarda yer alır. Diyarbakır’da 33 Medeniyetin varlığı içinde bu beylikler de yerini bulur. Diyarbakır’da Emevî ve Abbasî Egemenliği farklı iki medeniyet olarak gösterilirken, Acem, Pers, Fars, Sasanî Egemenliği “İran” Başlığı altında değerlendirilmeyerek, farklı millet ve egemenlikler biçiminde yer alır. Selçuklu, Artuklu, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Safevî, Osmanlı Egemenliği altı medeniyet biçiminde yer alır. Tüm bu egemenliklerin aslında bir millet başlığı etrafında toparlanması esastır. Bildirimizde sunulan örnekler, sadece tarih konulu olup, bu yanlışlıkların ilgili kurumlarca tashi edilmemesi, Şehir Tarihi Yazarlığı’nın eksikliğini veya kurumların konuya duyarlı olmadığını göstermektedir. Şehir AraŐtırmaları Merkezi’nin bir Şehirde olması gerektiği üzerinde durularak, bu ve benzer yanlışlıkların önüne nasıl geçileceği ayrıntılı sunulacaktır.

* Şehir AraŐtırmacısı, diyarbekirimtv21@hotmail.com

MOSTAR VAKIFLARININ SOSYAL BOYUTLARI

*Mehmet Tuğrul**

Farabi (2001) ve İbn Haldun (2013) gibi önde gelen İslâm âlimleri şehri ütopyik bir tahayyülden ziyade, İslâmî ilkelerin tatbik edilebileceği bir mekân olarak tasavvur etmişlerdir. Buna göre, şehir hayatının istikrarlı bir şekilde işleyebilmesi temelde insanların dayanışmasına bağlanmıştır. Yardımlaşmanın merkeze alındığı İslâm ülkelerinde ise vakıf müessesesinin oluşması bunun doğal sonucu olmuştur. Kökeni çok eskilere dayanan vakıf kurumunun, Hz. Muhammed (as)'dan itibaren hukukî statüye kavuşmaya ve İslâm ülkelerinde geniş bir uygulama alanı bulmaya başladığı görülmüştür. Hem hukukî hem de uygulamada vakıf kurumunun en etkin olduğu dönem Osmanlı dönemi olmuştur. Öyle ki hukukî çerçeve ile kayda alınan vakıflar sayesinde Osmanlı ülkesinde bulunan şehirlerin organizasyonu sağlanmıştır. Osmanlı döneminde vakıf müessesesi tam kapasite uygulama alanı bulmuştur. Sosyal hayattan iktisadî hayata toplum ihtiyaçlarının büyük çoğunluğuna vakıflar vesilesi ile cevaplar sunulmuştur. Osmanlı şehrinin en temel kurumu caminin merkeze konumlandırılmasından ve cami merkezde olmak üzere han, hamam, bedesten, çarşı, dükkân, t, medrese, mektep ve çeşme gibi yapıların inşasına bütün bu şehir organizasyonu vakıflar vesilesi ile icra edilmiştir. Osmanlı döneminde vakıf kurumuna getirilen en önemli yenilik gayrimenkul varlıkların yanında menkul varlıkların da vakfa konu n önünün açılması olmuştur. Böylece en küçük iktisadî değer bile ekonomik hayata dâhil edilmiş oldu. Nukud/Para vakfı olarak da tesmiye edilen bu menkul vakıflar şehirlerdeki ticarî ve finansal hayatı da canlandırmıştır. Ayrıca, tefecilerin boyunduruğu altında kalan ve yüksek faizli borç altında ezilen Osmanlı insanı para vakıfları vesilesiyle makul işletme oranları ile finansal işlemlerde bulunmuşlardır. Öyle ki 1900 yılları arasında etkin olarak faaliyet gösteren para vakıflarında işletme oranları ortalama %15 olarak istikrar kazanmıştır. Bu dönemde işletme oranının %15'in üzerine çıktığı nadir, altına düştüğü ise sık rastlanır durumlardan olmuştur. Tüm bu özellikleri ile vakıf bir şehir kurumu olarak Osmanlı şehri kuran ve idamesini sağlayan en önemli etken olmuştur. Bunu Mostar şehri özelinde de görmek mümkün olmuştur. Şehrin Osmanlı hâkimiyetine girişi ile birlikte vakıf müessesesinin devreye girmesi ve şehirde Müslüman nüfusun artması ayrıca şehrin eskiye göre stratejik öneminin artırılması neticesinde, Mostar önemli bir konuma gelmiştir. Bu çalışmada, Mostar'ın vakıflar vesilesiyle bir Osmanlı şehri hüviyeti kazanışı, sosyal hayatında yaşanan gelişmeler ele alınacaktır.

* Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, mehmedtuğrul@gmail.com

BURSA MECMUASI DERGİSİ VE BURSA'DA EDEBİ-KÜLTÜREL MUHİT

Yakup Öztürk*

Bursa, Tanzimat'ın ilanından kısa bir süre sonra gazetecilik, dergicilik, sanat faaliyetleri, sivil toplum kuruluşlarının şubeleriyle Cumhuriyet öncesi Osmanlı toplumunun sosyal, kültürel ve edebî birikimini yansıtmış önemli şehirlerden biri olagelmıştır. Bilhassa Türk edebiyatının dikkat çekici isimlerinin memuriyet dolayısıyla buldukları Bursa, edebiyatın hemen bütün türlerinde kendisine yer bulmuş, burada doğup yetişen aydınlar eliyle bir taşra şehrinin sınırlayıcılığından uzaklaşarak İstanbul'u yakından takip etmiştir. Osmanlı Devleti'nin son günlerine tanıklık eden, Cumhuriyet kadrolarında da kendilerine yer bulan Pars ailesi Bursa'da yetişmiştir. Bu aileye mensup aydınlardan biri olan Muhyiddin Baha, Bursa Mecmuası adıyla bir dergi kurmuş ve müdürlüğünü yürütmüştür. Derginin ilk sayısı 1 Aralık 1917'de çıkmıştır. Önceleri onbeş günde bir yayımlanan dergi, yaklaşık bir yıl sonra 24. sayısından itibaren periyodunu haftalıkla çevirmiştir. Muhtevasında daha çok bilim, ziraat, toplumsal hadiseler, psikoloji ve eğitime dair yazılara yer verilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Bursa'daki faaliyetleri, şehir idarecilerinin çalışmaları da dergiyi şekillendirmiştir. Bunlarla birlikte dergide sanat ve edebiyat yazıları da kayda değer bir toplama ulaşmaktadır. Bursa Vilayet Matbaası tarafından basılan dergi, Bursa Muhipleri Cemiyeti desteği ile çıkmıştır. İlk sayıda yer alan "Arz-ı Maksat" notunda şu ifadeler yer verilmiştir: "Bursa muhit-i irfanının neşr-i efkârına vasıta olmak ve İstanbul'daki üdeba ve ulemanın da lutf-ı muavenetinden de istifade ederek deruhte ettiği vazifeyi daha etraflı bir surette ifa etmek, vilayetin tarihî, coğrafi, içtimâî ahvaliyle meşgul olarak muhitte ahlakî ve fikrî seviyenin i'lâsına çalışmak, merkez-i saltanatta tevessü eden cereyan-ı ilmîye makes ve muavin olup, o cereyanın vilayetimizde ve vilayat-ı mücavirede tecelli ve inkişafına vasıta olmak gayesiyle neşredilen 'Bursa Mecmuası'nın bu mukaddes gayeyi husule getirmeye muvaffak olmasını Cenab-ı Hak'tan temenni ederiz." Bu hedef ile yola çıkan derginin kadrosunda Muhittin Baha, Nafi Atuf, Samime Zehra, Mehmed Baha, İbrahim Memduh, Hasan Tahsin, Bursalı Mehmed Tahir, Hakkı Baha, Mehmed Refet, Kemalettin Kâmi, Hakkı Behiç gibi isimlerin yanı sıra Bursa'nın muhtelif liselerinde çalışan öğretmenler de bulunmuştur. Dergi, Cumhuriyet öncesinde 12 Ocak 1920 tarihli 27. sayısından sonra yayımlanmamıştır. Ancak Cumhuriyet sonrasında farklı dönemlerde idarecileri değişerek matbuatta görülmüştür. Bu bildiriye derginin ilk 27 sayısı üzerinden Bursa'nın şehir tarihine katkıda bulunacak tarihî olaylar, kültür ve edebiyat meseleleri, yayımlanan hikâye ve şiirler üzerinde durulacaktır.

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, yakup.ozturk@bilecik.edu.tr

KLASİK TÜRK ŞİİRİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI ŞEHİR VE MİMARİSİ

*Mustafa Uğur Karadeniz**

Osmanlı düşünce ve sanat dünyasında şiir ve mimari arasındaki ilişki çok boyutludur. Bu ilişkinin bir boyutu da klasik dönemde mekân algısı üzerinden gelişmiştir. Fiziki anlamının dışında içinde bulunulan kültüre göre anlam ve yer kazanan mekân, o kültürün anlamsal kodlarını belirleyen ve çerçevesini çizen anahtar bir kavramdır. Anlamsal boyutlarını ait olduğu kültür ve medeniyetin kozmoloji görüşünden alan mekân, bütün sanat tasarımlarının da belirleyicisidir. Onun varlıkla, var oluşla ilişkisi sanatkârın tahayyül gücüyle birleşerek sanat eserini meydana getirir. Mekân, düşünme ve sanatsal yaratma ediminin üzerinde gerçekleştiği zeminin adıdır. Osmanlı düşüncesi, mekâna bakışını ait olduğu kültürden almıştır. Buna göre mekân, bireyin önceden kazandığı bilgi ve kültürün merceğinden algılanmaktadır. Bu da kolektif bir bilincin hâkim olduğu, bireyin ya da öznenin tek başına çıkarımlarına fırsatın bırakılmadığı bir alımlama biçimidir. Klasik Osmanlı şehri de mekânı tümüyle insan iradesinin tahakkümü altına bırakmadığından merkezi bir plan etrafında oluşmaz. Şehir doğal bir akış halinde büyür. “Boş mekân” anlayışı olmadığından insanın mekânda tahakküm hakkını kendinde görerek topografyayı bozmasına da izin verilmez. Geleneksel Türk evi de benzer biçimde açık bir kompozisyon özelliği göstererek üzerine eklemeler yapılmaya müsait bir formda oluşmuştur. Osmanlı şiirinde de bu formu görmek mümkündür. O da üzerine eklemeler yapılabilen genişlemeye açık bir edebi forma sahiptir. Nazireler, tahmisler, taştirler hep bu formun şiire yansıyan örnekleri olarak çok kabul görmüş ve yaygınlaşmıştır. Şiir ve mimaride kullanılan ortak kavramlar ve mekânsal çağrışım da yine aynı zihniyetin malzemedeki ayrışan boyutlarıdır. Şiir ve mimarideki tabiat anlayışının da aynı kozmolojik görüşten hareketle benzerlikler taşıması, bu iki türün sadece biçim boyutuyla değil anlam boyutuyla da ortaklıklar taşıdığını göstermesi bakımından önemlidir. Şiirlerde tasarım ve estetik açısından şehir ve mimariyle kuramsal bir ortaklık mevcut olduğu gibi ayrıca şiirlerin, şehrin bütün dinamiğini metin tanıklıklarıyla yansıtan önemli kaynaklar olduğu görülecektir.

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, yakup.ozturk@bilecik.edu.tr

REYHANİ, ORYANTALLEŞMİŞ ZEYBEKTİR

Ayten Dirier*

Mardinle özdeŐleşen, her nağmesinden asalet taŐan Reyhanî, 950 yıldır bu topraklarda çalınır. Dinleyenleri ilk nağmelerden itibaren saran müzik, insan yüreğinde yüce duyguları uyandırıp, farklı alemlere sürükler. Diğer oyunlardan farklı kıvraklığı, bir eğlence müziğı ve dansından öte ritüel bir içeriğıe sahip olduğunu anlatır. HoŐ kokulu, narin Reyhan bitkisinden adını alan müzik ve dans, oynayan ve izleyen insanlarda hoŐ bir rahatlık duygusu uyandırır. Hasat sonu yorgunluğunun Allah'a Őükretme ritüeli ardından rahatlamaya dönüşmesi olarak düşünülmesi ve Hıristiyanlıkta Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi anlatımında yer alan, İslamiyet'te cennet bitkisi olarak kutsiyet kazanan Reyhan ile bağdaŐtırılması, müzik ve dansa dinî bir nitelik kazandırır. Reyhanî dansının kadın ve erkek tarafından icra edilmesi, kökeni konusunda yerellikten çok başka coğrafyanın etkisini hatırlatır. AraŐtırınca, kadın ve erkeğın eşit olduğı Türk ellerinde Zâzbek olarak önemli günlerde icra edildiğini gördüm. Figürleri hakkında, Tuğrul Bey'in Halife'nin kızıyla evlendiğı düğün töreninde Arap kaynakları bilgi verir. Oyun 1071'den sonra Anadolu'nu her tarafına yayıldı ve yerel müzikle etkileşim içinde kalarak 950 yıllık süreçte bazı farklılıklar kazandı. Ege'de ana figürleri koruyarak sert bir şekilde oynanırken, Mardin'de Arap ve Süryani müziğı ile özdeŐleşip; Allah'a yakarıŐ-Őükür, ekip-biçme-hasat, sevgi ifadesi figürleri ile yumuŐayıp oryantelleŐti. Reyhanî müziğine "Reyhani/Sende Geçiyor Rüyalarım" adıyla uzun havalı söz yazarak, on dakikayı aşkın bir zamanlamayla icra edilmesini sağladım. Bu doğrultuda içeriğıe uygun dans figürleri ve ilimizin görselleriyle hazırlanacak yeni klipe Mardin tanıtımına katkıda bulunmasını umut ediyorum.

* Uzman, E. Eğitimci-Yazar-Őair-Güftekar, aytendirier@hotmail.com

BATIK HAZİNE MARDİN HALK KÜLTÜRÜ: BATIL İNANÇLAR

Şekip Yurttaşer* & Cemil İnan**

İnsanoğlu tarihi boyunca azgın olan ruhunu dizginlemek amacıyla birtakım arayışlara girmiştir. Bu doğrultuda yaratıcısını merak etmiş, aramış, tam bulduğuna da inandıktan sonra kendi sanısına göre bu yaratıcıya birtakım kuralları yine kendisi yakıştırmış, bazı tabiat olaylarına anlamlar yüklemiş, görüp duyduklarını neden ve sonuç ilişkisini yine kendi düşüncesine göre kurgulamıştır. Belirli bir süre sonra yanıldığını anlamış daha önce kendi koyduğu kuralları iptal etmiş ve böylece önceleri "ilâhi" olarak bellediği kuralları zaman dilimi içerisinde gelenekselleştirmiştir. Yani başka bir deyişle "günah-sevap" kavramı isim değiştirerek "âdet, görenek, ayıp" ve benzeri kurallar, batıl inançlar ismiyle halk bilimindeki yerini almıştır. Medeniyetler beşiği olarak kabul edilen Mezopotamya'nın eşiğinde yer alan Mardin; Anadolu'nun en eski kentlerindedir. Coğrafik konumundan dolayı eski çağlarda işleyen kervan yollarının kesiştiği noktada bulunması, değişik dinlere mensup insanları çağlar boyunca bağrında barındırmış olması bu ve benzeri özellikler, üst üste koyulduğu takdirde Batıl İnançlar açısından ne kadar bereketli olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu konuda şöyle bir örnek verilebilir: "Çocuk konuşacak yaşa gelip de konuşamadığının farkına varılırsa, annesi cuma günü, sela ile ezan arasına denk gelen bir saatte herhangi bir camiin kapısında oturur ve havanda su dövmeye başlar. Bu esnada cuma namazından çıkmakta olan cemaat, bu geleneğe uyarak anneye yaklaşır -özellikle ve bilinçli olarak- sorarlar: "Havanda su dövülür mü?" Anne döner ve o da bu soruya yine bir soruyla şöyle karşılık verir: "Peki, çocuk dilsiz olur mu?" Bütün cemaatin acil şifalar dilediği bu uygulama yedi cuma üst üste tekrarlanır." Bu çalışmada; Mardin halk kültürünün önemli bir parçası olan "Batıl İnançlar" folklorik anlamda işlenmeye çalışılmıştır.

* Eğitimci-Araştırmacı Yazar, sekipyurtaser@gmail.com

** Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, cemilinan@artuklu.edu.tr

MODERNLEŞME DÖNEMİ OSMANLISINDA BİR ULEMA AİLESİ: HAKİZÂDE AİLESİ

*Sıraç Aktürk**

Yüzyıllardan beri muhtelif dil, din, inanç grupları ve kültürleri ihtiva eden bir Osmanlı taşra kenti olan Mardin'in 19. yüzyıl yerli ulema ailelerinden olup, günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan Hakizâde ailesine mensup ilim adamlarından tespit edilenlerinin isimleri, eğitim aldıkları okullar, istihdam edildikleri alanlar, çalışma alanları ve kültürel hizmetleri ile diğer belli başlı hususiyetleri üzerinde durulacaktır. Çalışma neticesinde elde edilecek malumat ile şehirde hangi dillerin konuşulduğu, geleneksel ve modern eğitim kurumlarının faaliyet alanları, özelde adı geçen ailenin, genelde ise ulemanın şehirde üstlenmiş oldukları eğitim ve sosyo-kültürel roller bağlamında toplumsal konumuna dair tespitlerde bulunulacaktır. Çalışma Hakizâde Ailesine dair Meşihat Arşivinde bulunan sicill-i ahvâl dosyaları esas alınarak hazırlanacaktır.

* Dr. siracakturk@outlook.com

SANATIN DİLE DÖNÜŞMESİ: DEİDO'NUN CANAVARI

*Cihan Aktaş**

2019'un sonları ve 2020'nin başlarında Kamerun'un liman şehri Douala'da iki buçuk ay geçirdim, Koronavirüs salgınının başladığı günlerde, maske takmış olarak döndüm Türkiye'ye. Yola çıkmaya hazırlanırken bu ülkenin metne tamamen dökülmemiş tarihini öğrenme gibi bir amacım da vardı. İyi de bu tarihi bana kim öğretecekti? Ortalama ömür süresi 5556 olsa da daha uzun ömürlüler elbette var. 1891 doğumlu bir Kamerunlu 2008'de vefat etmiş. Kütüphanemiz, hafızamız öldü, diye söz edilmiş medyada. Peki, daha öncesi? Bu birikimler neden kütüphane raflarına aktarılamıy karmaşası siyasal çatışmalarla bir araya geldiğinde ilk yapılması gerekenler hep öteleniyor olmalı. Geleneksel dilleri konuşmayı sürdürenler köylerde kalan yaşlılar. Gündelik hayatı değilse de iş düzenini yöneten diller ise Fransızca ve İngilizce. Sömürgeci sıfatının kullanılmasından hoşlanmıyor yerliler, kolonyalist uygun buluyor. Negro, rahatsız eden bir diğer kelime. Kolonizasyon döneminde Afrika'dan köle toplayan geminin adıymış Negro. Nasıl da aşağılayıcı, küstah bir meydan okuması böyle bir gemide! Nijerya ve Kamerun'da yerliler, birbirleriyle konuşurken kolonyalistler anlamasınlar diye özel bir İngilizce icat etmişler. Pidgin. Farklı bir İngilizce, artık bir tür kabulü de var. Londra Havaalanı'ndaki ulmuş Pidgin. Douala'da gündelik hayata hâkim dil Fransızca, İngilizceyle bir sohbet sürdürmek nadiren mümkün olabilir. Bu durumda anlaşabilmek için ya telefon tercümelerine başvurmak ya da anlaşılır kelimelerle kısıtlı bir konuşmayla yetinmek zorunda kalıyor insan.

* Gazeteci, Yazar, Mimar, aktascihan@gmail.com

TÜRK CUMHURİYETLERİ BANKNOTLARINDA TARİHİ ŞEHİRLER MİMARLIK ESERLERİ

*Kemal Özkurt**

Günümüzdeki anlamıyla ilk kâğıt paralar, Çin'de 1189'da basılmıştır. Avrupa'da 1660 ve nihayet 1800'lerde Osmanlı Devleti'nde tedavüle konulmuştur. İslam öncesi Türk devletlerinden Uygurların madeni paralarla bir olarak adlandırılan ve kâğıt para kullanımına çok benzer bir şekilde bir tür kumaş paralar kullandıklarını kaynaklardan öğrenmekteyiz. İlhanlılar Geyhatu döneminde (1291-1295) kâğıt para çıkarıp, madeni paraları yasaklama yoluna gitmişlerdir. Halkı Ch'ao adı verilen, Çince yazılı ve Kelime-i Şehadetî de içeren kâğıt paraları kullanmaya zorlamış ancak bir başarı elde edememişlerdir. Osmanlı Devleti'nde ilk kâğıt para tecrübesi olarak, Sultan I. Abdülmecid döneminde, 1840 yılında tedavüle çıkarılan kaimeler görülmektedir. Devam eden yıllarda çıkarılan Osmanlı Evrakı Nakdiyeleri'nin erken cumhuriyet döneminde kullanımlarının ötesinde, yeni dönemde çıkarılacak banknotlar için de bir alt yapı oluşturduğu söylenebilir. Bu kâğıt paraların dolaşımı, Cumhuriyet döneminin ilk paralarının basıldığı 1927 yılı sonuna kadar devam edilmiştir. Osmanlı kâğıt paralarında resme yer verilmediği görülmektedir. Sultan Vahdettin döneminde (1331-1332) ihraç edilen 1 ve 2,5 kuruşların arkasına bulunan Süveyş Kanalı duruma istisna oluşturmaktadır.

V. MİLLETLERARASI
ŞEHİR TARİHİ YAZARLARI
KONGRESİ
ÇOK DİLLİ, ÇOK KÜLTÜRLÜ
ŞEHİRLER

ISBN 978-605-7912-15-2

9 786057 912152